

प्रदेश राजपत्र

कोशी प्रदेश सरकारद्वारा प्रकाशित

खण्ड ८) विराटनगर, नेपाल, फाल्गुण २९ गते, २०८१ साल (अतिरिक्ताङ्क ५१)

भाग १

प्रदेश सरकार

कोशी प्रदेश

विराटनगर, नेपाल

आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालयको सूचना

प्रदेश सभाले बनाएको तल लेखिए बमोजिमको ऐन सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

संवत् २०८१ सालको ऐन नं. ८

प्रदेश बिउ बिजन सम्बन्धी व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०८१

प्रस्तावना: प्रदेशमा बिउ बिजन उत्पादन, परीक्षण, प्रशोधन तथा बिक्री वितरण सम्बन्धी कार्यलाई नियमन गरी गुणस्तरीय बिउको उपलब्धतामार्फत बालीको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्दै कृषकको सुविधा तथा आर्थिक हित कायम राख्न वाञ्छनीय भएकोले,

नेपालको संविधानको धारा, १७५ बमोजिम तथा बिउ बिजन ऐन, २०४५ को दफा १५ (ड) को अधिकार प्रयोग गरी कोशी प्रदेश सभाले यो ऐन बनाएको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:**(१) यस ऐनको नाम "प्रदेश बिउ बिजन ऐन, २०८१" रहेको छ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ।

२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

(क) "कृषि कार्य" भन्नाले बाली उत्पादन, संकलन, भण्डारण र प्रशोधन गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ।

(ख) "केन्द्र" भन्नाले दफा ७ बमोजिमको प्रदेश बिउ बिजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्रलाई सम्झनु पर्छ।

(ग) "जात (भेराईटी)" भन्नाले वनस्पति शास्त्रीय वर्गीकरणमा सबै भन्दा तल्लो श्रेणीभित्र पर्ने, समान आनुवंशिक गुणहरू देखिने, अन्य समूहसँग कम्तीमा एउटा गुणद्वारा भिन्नता छुट्टिने र पुनःउत्पादन हुँदा गुणहरू परिवर्तन नहुने किसिमका वनस्पतिको समूह सम्झनु पर्छ।

- (घ) "तोकिएको" वा "तोकिए बमोजिम" भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ।
- (ङ) "प्रजनक (ब्रिडर)" भन्नाले बालीको कुनै जातलाई पहिलो पटक प्रजनन वा छनौट गरी प्रयोगमा ल्याउने व्यक्ति, संस्था वा निकाय सम्झनु पर्छ।
- (च) "बाली" भन्नाले खाद्यान्न, तरकारी, फलफूल, दलहन, तेलहन, नगदे, कन्दमूल, घाँसे बाली सम्झनु पर्छ र सो शब्दले फूल फुल्ने वा नफुल्ने आलङ्कारिक बाली समेत जनाउँछ।
- (छ) "बिउ बिजन" भन्नाले भ्रौण विरुवा (इम्ब्रियोनिक प्लान्ट), खाद्य पदार्थ र सुरक्षात्मक आवरण भएका परिपक्व (म्याचोर्ड) ओभ्युल वा यौनिक वा वानस्पतिक तरीकाले पुनरोत्पादन (रिप्रोडक्सन) गरी बाली उत्पादन गर्नका लागि छर्ने वा रोप्ने काममा प्रयोग गर्न सकिने बिउ बिजन वा बीज सम्झनु पर्छ।
- (ज) "भाँडो (कन्टेनर)" भन्नाले बाकस, टिनको बट्टा, सिसी, थैली, बोरा, भकारी, व्यारेल वा अन्य यस्तै बिउ बिजन राख्न प्रयोग गरिने भाँडो सम्झनुपर्दछ।
- (झ) "मन्त्रालय" भन्नाले प्रदेशको कृषि सम्बन्धी विषय हेर्ने मन्त्रालय सम्झनु पर्छ।
- (ञ) "संघीय ऐन" भन्नाले बिउ बिजन ऐन, २०४५ लाई सम्झनु पर्छ।

- (ट) "संस्था" भन्नाले बिउ बिजन सम्बन्धी कार्य गर्न प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भएको संस्था सम्झनु पर्छ र सो शब्दले कृषि सम्बन्धी समूह तथा सहकारी संस्था समेतलाई जनाउँदछ।
- (ठ) "समिति" भन्नाले दफा ३ बमोजिमको प्रदेश बिउ बिजन समिति सम्झनु पर्छ।
- (ड) "सूचित बिउ बिजन" भन्नाले दफा ९ बमोजिमको बिउ बिजन सम्झनु पर्छ। सो शब्दले संघीय ऐन बमोजिम सूचित वा पञ्जीकृत भएको बिउ बिजनलाई समेत जनाउँछ।
- (ढ) "प्रयोगशाला" भन्नाले बिउको गुणस्तर परिक्षण, प्रमाणीकरण तथा नियमन सम्बन्धी कार्य गर्ने प्रदेशको बिउ बिजन प्रयोगशालालाई सम्झनुपर्छ।

परिच्छेद-२

प्रदेश बिउ बिजन समिति

३. प्रदेश बिउ बिजन समिति:(१) प्रदेशमा बिउ बिजन सम्बन्धी नीति निर्माण गर्न प्रदेश सरकारलाई आवश्यक परामर्श दिन र संघीय ऐनले तोकेका कार्य समेत गर्न देहाय बमोजिम एक प्रदेश बिउ बिजन समिति रहनेछ।

- (क) सचिव, मन्त्रालय -अध्यक्ष
- (ख) निर्देशक, कृषि विकास
निर्देशनालय, कोशी प्रदेश -सदस्य
- (ग) निर्देशक, पशुपन्छी तथा मत्स्य
विकास निर्देशनालय, कोशी प्रदेश -सदस्य

- (घ) प्रमुख ,कृषि सम्बन्धी हेर्ने
महाशाखा, मन्त्रालय -सदस्य
- (ङ) उपसचिव वा अधिकृत प्रतिनिधि,
आन्तरिक मामिला तथा कानून
मन्त्रालय, कोशी प्रदेश -सदस्य
- (च) बिउ बिजन उद्यमी वा व्यवसायी
मध्येबाट मन्त्रालयद्वारा मनोनीत
कम्तीमा एक जना -सदस्य
- (छ) बिउ बिजन उत्पादक कृषक
मध्येबाट मन्त्रालयद्वारा मनोनीत
(कम्तीमा एकजना महिला सहित)
दुई जना -सदस्य
- (ज) प्रमुख, प्रदेश बिउ बिजन गुणस्तर
नियन्त्रण केन्द्र -सदस्य सचिव

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिमा कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेड प्रदेश कार्यालय प्रमुख र कृषि अनुसन्धान निर्देशनालय, कोशी प्रदेश प्रमुख नियमित आमन्त्रित सदस्य हुनेछन्। (३) उपदफा (१) को खण्ड (छ) र (ज) बमोजिम मनोनीत सदस्यको पदावधि दुई वर्षको हुनेछ।

तर त्यस्ता सदस्य थप एक कार्यकालको लागि मनोनीत गर्न बाधा पर्ने छैन।

(४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि मनोनीत सदस्यलाई निजको कार्य सन्तोषजनक नभएमा पदावधि

पूरा नहुँदै मन्त्रालयले हटाउन सक्नेछ। तर त्यस्ता सदस्यलाई हटाउनु पूर्व सफाइको मौका दिनु पर्नेछ।

(४) समितिको बैठकमा आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ।

(५) केन्द्रले समितिको सचिवालयको रूपमा कार्य गर्नेछ।

(६) उपदफा (१) को खण्ड (छ) र (ज) बमोजिम मनोनीत सदस्यको सेवा सुविधा तोकिए बमोजिम हुनेछ।

४. समितिको बैठक: (१) समितिको बैठक वर्षमा कम्तीमा दुई पटक बस्नेछ र आवश्यकता अनुसार अन्य समयमा पनि बैठक बस्न सक्नेछ।

(२) समितिको बैठक अध्यक्षको निर्देशनानुसार सदस्य सचिवले बैठक बस्नु भन्दा चौबिस घण्टा अगावै मिति, समय, स्थान र कार्यसूची निर्धारण गरी बैठकको सूचना दिनु पर्नेछ

तर अत्यावश्यक निर्णय गर्नु परेमा चौबिस घण्टाभन्दा घटीको सूचना दिएर पनि बैठक बोलाउन वाधा पर्ने छैन।

(३) समितिको कूल सदस्य सङ्ख्याको पचास प्रतिशतभन्दा बढी सदस्य उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपूरक सङ्ख्या पुगेको मानिनेछ।

(४) समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा अध्यक्षले निर्णायक मत दिनेछ।

(५) समितिको निर्णय सदस्य-सचिवबाट प्रमाणित गरिनेछ।

(६) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

५. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) प्रचलित कानूनमा उल्लेखित काम कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

(क) बिउ बिजन सम्बन्धी नीति तर्जुमा गर्न प्रदेश सरकारलाई आवश्यक राय, सुझाव र परामर्श दिने,

(ख) बिउ बिजन उत्पादन, प्रशोधन भण्डारण तथा बिक्री वितरण कार्यमा स्थानीय तह, सरकारी निकाय र संस्था बीच आवश्यक समन्वय कायम गर्ने,

(ग) प्रदेशमा उत्पादित र आयातित बिउ बिजनको भण्डारण र बिक्री वितरणको नियमन गरी गुणस्तर कायम गर्ने गराउने,

(घ) प्रयोगशालाको सिफारिस समेतलाई आधार मानी प्रदेशमा बिउ बिजनको न्यूनतम गुणस्तर निर्धारण गर्ने,

(ङ) बिउ बिजन सम्बन्धी सेवा शूलक निर्धारण गर्ने र सो निर्धारण गरेको विषय कार्यान्वयनको लागि मन्त्रालयमा सिफारिस गर्ने,

(च) बालीको किसिम र जात सूचित वा पञ्जीकरणका लागि मन्त्रालयलाई सिफारिस गर्ने,

(छ) परम्परागत रूपमा प्रयोग भइरहेका र लोपोन्मुख जातका बिउ बिजनको पहिचान गरी तिनको संरक्षणका लागि प्रदेशस्तरमा

आवश्यक प्राविधिक तथा नीतिगत कार्य गर्ने गराउने,

(ज) बिउ बिजन उत्पादन र बिक्री वितरण सम्बन्धी कारोबार गर्ने व्यवसायीलाई दिईने तालिमको पाठ्यक्रमको निर्धारण गर्ने ।

(झ) बिउ बिजन सम्बन्धी अन्य आवश्यक काम कारवाही गर्ने ।

(२) उपदफा (१) को खण्ड (क) देखि खण्ड (झ) सम्मको विषयमा आवश्यक पर्ने अन्य कार्यविधिगत व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

६. उप-समिति वा कार्यदल गठन गर्न सक्ने: (१) बिउ बिजन उत्पादन, प्रशोधन, भण्डारण, बिक्री वितरण तथा गुणस्तर नियमन लगायतका कार्यमा परामर्श लिन समितिले आवश्यकता अनुसार उप-समिति वा कार्यदल गठन गर्न सक्नेछ ।

(२) उप-समिति वा कार्यदलको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा बैठक सम्बन्धी व्यवस्था समितिले तोकेबमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-३

बिउ बिजन सम्बन्धी व्यवस्था

७. प्रदेश बिउ बिजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्र: (१) यो ऐन बमोजिम प्रदेशमा बिउ बिजनको गुणस्तर नियमन गर्न एक प्रदेश बिउ बिजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्र रहनेछ ।

(२) प्रदेश बिउ बिजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्रको स्थापना नभएसम्मका लागि प्रयोगशालाले नै केन्द्रको रूपमा कामकाज गर्नेछ ।

८. केन्द्रको काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) केन्द्रको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) बिउ बिजन गुणस्तर नियन्त्रण, प्रमाणीकरण तथा नियमन सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- (ख) बिउ बिजनको परीक्षण र तत् सम्बन्धी कार्य गर्ने गरी प्रयोगशाला सेवा सञ्चालन गर्ने,
- (ग) प्रयोगशालाको नियमित रूपमा प्राविधिक परीक्षण (टेक्निकल अडिट) को व्यवस्था मिलाउने,
- (घ) स्थानीय बिउ बिजन व्यवस्थापन समितिले बिउ बिजन सम्बन्धमा परामर्श माग गरेमा आवश्यक परामर्श दिने,
- (ङ) समितिले दिएको निर्देशन पालना गर्ने र तोकिए बमोजिमका अन्य कार्य गर्ने।

(२) उपदफा (१) को खण्ड (क) देखि खण्ड (ग) सम्मको विषयमा आवश्यक पर्ने कार्यविधिगत व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

९. बिउ बिजनको किसिम वा जात सूचित वा पञ्जीकृत गर्ने अधिकार:(१) मन्त्रालयले प्रदेश भित्र उपयुक्त हुने नेपालमा उन्मोचित किसिम वा जातका बिउ बिजन सूचित गर्न वा आयातित बाहेकको स्थानीय जातका बिउ बिजनको पञ्जीकृत गर्न तोकिए बमोजिमको मापदण्ड र प्रकृया पूरा गरी समितिको सिफारिसमा त्यस्तो बिउ बिजन प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी सूचित गर्न वा पञ्जीकृत गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सूचित बिउ बिजन वा पञ्जीकृत बिउ बिजन तोक्दा प्रदेशभिन्नका विभिन्न क्षेत्रको लागि उपयुक्त हुने बिउ बिजनको किसिम वा जात समेत तोक्नु पर्नेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम सूचित वा पञ्जीकृत बिउ बिजन खेतीको लागि उपयुक्त नदेखिएमा समितिको सिफारिसमा मन्त्रालयले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी सूचित वा पञ्जीकृत बिउ बिजनको सूचीबाट हटाउन सक्नेछ।

(४) मन्त्रालयले सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरी उपदफा (१), (२) र (३) बमोजिम सूचित वा पञ्जीकृत बिउहरुको बारेमा सार्वजनिक सञ्चार माध्यमबाट जानकारी गराउन सक्नेछ।

१०. बिउ बिजनको न्यूनतम गुणस्तरको मापदण्ड तोक्न सक्ने: मन्त्रालयले समितिको सिफारिसमा प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी दफा ९ बमोजिम सूचित वा पञ्जीकृत गरिएका बिउ बिजनको न्यूनतम गुणस्तरको मापदण्ड तोक्न सक्नेछ।

११. सूचित वा पञ्जीकृत बिउ बिजनको बिक्री बितरण: (१) सूचित वा पञ्जीकृत बिउ बिजनको बिक्री बितरण गर्ने व्यक्ति वा संस्थाले आफूले बिक्री बितरण गर्ने बिउको भाँडोमा देहायको विवरण उल्लेख गर्नु पर्नेछ:-

- (क) बिउ बिजनको किसिम र जात,
- (ख) दफा १० बमोजिम तोकिएको न्यूनतम गुणस्तरको सीमा,
- (ग) रासायनिक पदार्थ प्रयोग गरी उपचार गरिएको भए सोको विवरण,
- (घ) तोकिए बमोजिमका अन्य विवरण।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै खास क्षेत्रको लागि मात्र उपयुक्त हुने भनी प्रजनकले निर्धारण गरेको किसिम र जातको सूचित वा पञ्जिकृत बिउ बिजन त्यसरी निर्धारण गरिएको क्षेत्र बाहेक अन्य क्षेत्रमा बिक्री वितरण गर्न गराउन पाईने छैन।

१२. अनुमतिपत्र लिनु पर्ने:(१) कुनै व्यक्ति वा संस्थाले बिउ बिजनको व्यावसायिक उत्पादन, बिक्री वितरण सम्बन्धी कारोबार गर्न चाहेमा तोकिए बमोजिमको दस्तुर सहित निवेदन दिई तोकिएको ढाँचामा केन्द्रबाट अनुमति लिनुपर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अनुमतिपत्रको अवधि दुई वर्षको हुनेछ।

(३) अनुमतिपत्र सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१३. अनुमतिपत्रको नवीकरण गर्नु पर्ने: (१) दफा १२ को उपदफा (१) बमोजिमको अनुमतिपत्रको तोकिएको अवधि समाप्त भएको मितिले तिन महिनाभित्र तोकिएको दस्तुर तिरी नवीकरण गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अवधिभित्र नवीकरण नगरेमा थप तिन महिनाभित्र नवीकरण गर्न आएमा दोब्बर दस्तुर लिई नवीकरण गरिनेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम अवधिभित्र नवीकरण नगरेमा थप छ महिनाभित्र दोब्बर दस्तुर सहित प्रति महिना तोकिएको जरिवाना लिई नवीकरण गरिनेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिमको अवधिमा समेत नवीकरण नगरेमा त्यस्तो अनुमतिपत्र स्वतः खारेज हुनेछ।

(५) नविकरण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१४. अनुमतिपत्र खारेज गर्न सकिने: (१) देहायको अवस्थामा केन्द्रले अनुमतिपत्र खारेज गर्न सक्नेछ:

(क) दफा १५ को उपदफा (१) विपरीतको कार्य गरेमा,

(ख) दफा १३ को (४) बमोजिमको अवस्थामा,

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुमतिपत्र खारेज गर्नु पूर्व मनासिव माफिकको मौका दिनु पर्नेछ।

(३) उपदफा (१) को खण्ड (क) बमोजिम अनुमतिपत्र खारेज भएको मितिले एक वर्ष भित्र त्यस्ता व्यक्ति वा संस्थाले नयाँ अनुमतिपत्रका लागि आवेदन दिन पाउने छैन।

(४) उपदफा (१) को खण्ड (ख) बमोजिम अनुमतिपत्र खारेज भएमा त्यस्तो व्यक्ति वा संस्थाले नयाँ अनुमतिपत्रका लागि आवेदन दिन अयोग्य हुने छैन।

(५) अनुमतिपत्र खारेजी सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१५. बिक्री बितरण गर्न नपाईने: (१) यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिम सूचित वा पञ्जीकृत नभएका बिउ बिजन बिक्री बितरण गर्न पाईने छैन।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सूचित वा पञ्जीकरण नभएका बिउ बिजन कृषि अनुसन्धान प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्न बाधा पर्ने छैन।

१६. मूल वा स्रोत बिउ उत्पादनको अनुमतिपत्र लिनु पर्ने: (१) मूल वा स्रोत बिउ उत्पादन गर्न चाहने कुनै व्यक्ति वा संस्थाले केन्द्रबाट अनुमतिपत्र लिनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुमतिपत्रको लागि तोकिए बमोजिमको दस्तुर सहित केन्द्र समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा केन्द्रले आवश्यक जाँचबुझ गरी अनुमतिपत्र प्रदान गर्नेछ।

तर, जाँचबुझ गर्दा अनुमतिपत्र दिन नसकिने भए सोको आधार र कारण खुलाई दश दिनभित्र निवेदकलाई लिखित जानकारी दिनु पर्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिमको अनुमतिपत्रको अवधि तीन वर्षको हुनेछ।

(५) मूल वा श्रोत बिउ उत्पादन गर्न अनुमतिपत्र र नवीकरण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१७. वर्णशङ्कर बिउ उत्पादनको अनुमतिपत्र लिनु पर्ने: (१) वर्णशङ्कर बिउ उत्पादन गर्न चाहने कुनै व्यक्ति वा संस्थाले केन्द्रबाट अनुमतिपत्र लिनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुमतिपत्रको लागि तोकिए बमोजिमको दस्तुर सहित केन्द्र समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा केन्द्रले आवश्यक जाँचबुझ गरी अनुमतिपत्र प्रदान गर्नेछ।

तर जाँचबुझ गर्दा अनुमतिपत्र दिन नसकिने भए सोको आधार र कारण खुलाई दश दिन भित्र निवेदकलाई लिखित जानकारी दिनु पर्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिमको अनुमतिपत्रको अवधि तीन वर्षको हुनेछ।

(५) वर्णशंकर बिउ उत्पादनका लागि अनुमतिपत्र र नविकरण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१८. जातीय विकास तथा सम्बर्द्धन गर्न अनुमतिपत्र लिनुपर्ने: (१) कुनै बिउको जातीय विकास तथा सम्बर्द्धन गर्न चाहने कुनै व्यक्ति वा संस्थाले केन्द्रबाट अनुमतिपत्र लिनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुमतिपत्रको लागि तोकिए बमोजिमको दस्तुर सहित केन्द्र समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा केन्द्रले आवश्यक जाँचबुझ गरी अनुमतिपत्र प्रदान गर्नेछ।

तर, जाँचबुझ गर्दा अनुमतिपत्र दिन नसकिने भए सोको आधार र कारण खुलाई दश दिनभित्र निवेदकलाई लिखित जानकारी दिनु पर्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिमको अनुमतिपत्रको अवधि तीन वर्षको हुनेछ।

(५) बिउको जातीय विकास तथा सम्बर्द्धन गर्नका लागि अनुमतिपत्र र नविकरण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१९. बिउ बिजन निरीक्षक तथा बिउ बिजन विश्लेषकको परीक्षा सम्बन्धी व्यवस्था: (१) बिउ बिजन निरीक्षक तथा बिउ बिजन विश्लेषकको परीक्षा समितिले लिनेछ।

(२) परीक्षा सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

२०. बिउ बिजन निरीक्षक तथा बिउ बिजन विश्लेषक सम्बन्धी व्यवस्था:

(१) मन्त्रालयले देहायको योग्यता पुगेका नेपाली नागरिकलाई बिउ बिजन निरीक्षक तथा बिउ बिजन विश्लेषक नियुक्त गर्न वा तोक्न सक्नेछः-

(क) मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमा कृषिमा स्नातक तह उत्तीर्ण गरेको वा कृषि विषयमा प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरी बिउ बिजन उत्पादनको क्षेत्रमा कम्तीमा दश वर्षको अनुभव भएको,

(ख) समितिबाट लिईने परीक्षा उत्तीर्ण भएको,

(ग) खण्ड (क) बमोजिम योग्यता पुगेको निजामती कर्मचारी भए निज सेवारत कार्यालयको स्वीकृति प्राप्त भएको,

(२) उपदफा (१) बमोजिम बिउ बिजन निरीक्षक तथा बिउ बिजन विश्लेषक नियुक्त नभएसम्मको लागि मन्त्रालयले सो सम्बन्धमा योग्यता पुगेका आफू मातहतका वा स्थानीय तहका कृषि अधिकृतस्तरका कर्मचारीलाई बिउ बिजन निरीक्षक वा बिउ बिजन विश्लेषकको रूपमा काम गर्न तोक्न सक्नेछ ।

(३) मन्त्रालयले उपदफा (१) र (२) बमोजिम तोकिएका बिउ बिजन निरीक्षक र बिउ बिजन विश्लेषकको नाम सूचना प्रकाशन गरी वा वेबसाईट मार्फत सार्वजनिक गर्नेछ ।

(४) यस ऐन बमोजिम अनुमतिपत्र नलिई बाली निरीक्षण गर्न, बिउ बिजनको नमुना संकलन गर्न तथा बिउ विश्लेषण गर्न पाईने छैन ।

(५) उपदफा (१) को खण्ड (ख) बमोजिमको परीक्षा सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

२१. बिउ बिजन निरीक्षक तथा बिउ बिजन विश्लेषकको काम, कर्तव्य र अधिकार: बिउ बिजन निरीक्षक तथा बिउ बिजन विश्लेषकको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) बिउ बिजनको नमुना संकलन, गुणस्तर परिक्षण तथा नियन्त्रण सम्बन्धी कार्य गर्ने,

(ख) बिउ बालिको खेत तथा बिउ उत्पादन, प्रशोधन, भण्डारण र बिक्री वितरण प्रक्रियाको निरीक्षण गर्ने,

(ग) बिउ बिजन बजार अनुगमन गर्ने,

(घ) खण्ड (क), (ख) र (ग) बमोजिम कार्यको प्रतिवेदन तयार गरी केन्द्रमा पेशगर्ने।

(ङ) यस ऐनको बर्खिलाप हुने गरी बिउ बिजनको परिक्षण, उत्पादन, प्रशोधन, ओसारपसार, भण्डारण तथा बिक्री वितरण गरेमा त्यस्ता बिउ बिजनहरू बिउ बिजन निरीक्षकले जफत गर्न सक्नेछ,

(च) तोकिए बमोजिम अन्य कार्य गर्ने।

२२. सेवा शुल्क लिन सक्ने: (१) प्रदेश सरकारले यस ऐन बमोजिम उपलब्ध गराउने कुनै सेवा बापत प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकिएको सेवा शुल्क लिनेछ र त्यस्तो सेवा शुल्क सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

(२) कुनै व्यक्ति वा संस्थाले यस ऐन बमोजिम कुनै सेवा प्रदान गर्दा समितिबाट स्वीकृत गरे बमोजिमको सेवा शुल्क लिन सक्नेछ ।

२३. कृषकको अधिकार रहने: (१) प्रदेशमा परम्परादेखि नै प्रयोग र अबलम्ब गरिदै आएको स्थानीय बाली, जात वा प्रजातीको बिउ बिजनमा कृषकको स्वामित्व, जात छनौट, संरक्षण र वितरणको अधिकार रहनेछ ।

(२) प्रदेशमा कुनै कृषक, कृषक समूह वा सहकारी संस्था वा अन्य संघ संस्थाले परम्परादेखि सामूहिक रूपमा प्रयोग र अबलम्बन गर्दै आएको स्थानीय बाली वा जात वा प्रजातीको बिउ त्यस्तो कृषक समूह/सहकारी वा संघसंस्थाको नाममा सामूहिक स्वामित्व हुने गरी प्रचलित कानून बमोजिम वा यस ऐन बमोजिम दर्ता गर्न सक्नेछन् ।

२४. क्षतिपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था: (१) कसैले बिक्री वितरण गरेको बिउ बिजनको गुणस्तर वा गलत सूचनाको कारणले कृषकलाई आर्थिक हानी नोक्सानी पुग्न गएमा कृषकलाई वास्तविक हानी नोक्सानीको मूल्याङ्कन गरी क्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम हानि नोक्सानीको मूल्याङ्कन गर्न देहाय बमोजिमको मूल्याङ्कन समिति रहनेछ:

(क) केन्द्र प्रमुखले तोकेको अधिकृत	-संयोजक
(ख) कृषि ज्ञान केन्द्रको प्रमुख	- सदस्य
(ग) मूल्याङ्कन समितिले तोकेको कृषि विज्ञ	-सदस्य
(घ) सम्बन्धित स्थानीय तहको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	- सदस्य

(३) उपदफा (२) बमोजिमको समितिमा नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्को वैज्ञानिक नियमित आमन्त्रित सदस्यको रूपमा रहनेछ।

(४) उपदफा (१) बमोजिमको क्षतिपूर्तिको लागि कृषकले वास्तविक हानी नोक्सानीको विवरण खुलाई केन्द्र समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ र यस प्रकारको निवेदन प्राप्त भएको मितिले एक्काइस दिनभित्र केन्द्र प्रमुखले निर्णय गर्नु पर्नेछ।

(५) क्षतिपूर्ति सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

२५. मुद्दा हेर्ने अधिकारी: (१) कसैले यो ऐन विपरीत कार्य गरेमा कसुर गरेको मानिनेछ।

(२) कसैले उपदफा (१) बमोजिमको कसुर गरेमा निरीक्षकले जाँचबुझ गरी केन्द्र प्रमुख समक्ष प्रतिवेदन पेस गर्नेछ र त्यसरी प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि प्रचलित कानून र कानूनका मान्य सिद्धान्त बमोजिमको कार्यविधि अपनाई केन्द्र प्रमुखले एक्काइस दिनभित्र कसुर गरेको भए त्यस्तो कसुर गरे बापत दण्ड वा सजाय सम्बन्धी निर्णय गर्नु पर्नेछ।

परिच्छेद-४

दण्ड सजाय

२६. दण्ड सजाय: (१) कसैले दफा ११ को उपदफा (१) र दफा १२ को उपदफा (१) विपरीत कार्य गरे वा गराएमा पचास हजार रुपैयाँ देखि एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ।

(२) कसैले दफा २० को उपदफा (४) विपरीत कुनै कार्य गरेमा पच्चिस हजार रुपैयाँ जरिवाना हुनेछ।

(३) कसैले उपदफा (१) र (२) मा उल्लेख भए देखि बाहेक यस ऐन वा ऐन अन्तर्गत बनेको नियम विपरीतको कार्य गरे वा गराएमा पन्ध्र हजार रुपैयाँ देखि पच्चिस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ।

(४) यस ऐन बमोजिम जरिवाना केन्द्र प्रमुखले गर्नेछ।

२७. **पुनरावेदन:** (१) ऐनको दफा १४ बमोजिम अनुमतिपत्र खारेजी, दफा २४ को उपदफा (१) बमोजिमको क्षतिपूर्ति र दफा २६ बमोजिमको दण्ड सजाय उपर चित्त नबुझेने पक्षले एक्काइस दिनभित्र मन्त्रालय समक्ष पुनरावेदन गर्न सक्नेछ र त्यस्तो पुनरावेदन उपर मन्त्रालयले पैंतिस दिनभित्र निर्णय गरिसक्नुपर्नेछ।

(२) पुनरावेदन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद-५

विविध

२८. **नियम बनाउने अधिकार:** यस ऐनको कार्यान्वयनका लागि प्रदेश सरकारले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ।

२९. **निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड बनाई लागु गर्न सक्ने:** यस ऐन तथा ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको अधीनमा रही मन्त्रालयले आवश्यक निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड बनाउन सक्नेछ।

३०. **बचाउ:** यस ऐन प्रारम्भ हुनुभन्दा अघि बिउ बिजन सम्बन्धी भए गरेका कामकारवाही यसै ऐन बमोजिम भए गरेको मानिने छ।

प्रमाणीकरण मिति:- २०८१/११/२९

आज्ञाले,
राम प्रसाद आचार्य
प्रदेश सचिव

